

צעקה מהגיהנום: איך הגיעו בני קרח להוביל את סדר התקיעות?

מה יעשה אדם שכבר ניסה הכול ולא הצליח? שיראת אלול מכאיבה בעצמותיו, אבל אין הרגש מחלחל לכוחות המעשה לפרוץ שבי ההרגל ומרוץ החיים?

אנו רוצים לדבר על מילה אחת: **הצעקה**. חשיבות **המחאה נגד מצבנו הרוחני**. כשאדם כלוא בגיהנום ואינו מוצא דרך להיחלץ מהסבך, עליו להתריס שאינו רוצה להיות שם. אסור לו לבחון את עצמו רק ברמה הפרקטית ולטעון ניסיתי הכול ולא הצלחתי, אלא לקרוע את הקשר הפנימי אל החטא. הצעקה מפרקת הרים, מגעת עד כיסא הכבוד ובסופו של דבר מזעזעת את האדישות.

כך מספרים חסידים: בערב ראש השנה, קרא הבעש"ט הקדוש לחסידו, רבי זאב וולף קיצעס ואמר: "אתה תהיה בעל התוקע בבית מדרשי". הבעש"ט שינן עמו את הכוונות העמוקות של תקיעת השופר כפי שהן כתובות בספרי הקבלה, ורבי זאב רשם אותן על פתק כדי לפעול את המשימה כהלכתה.

כשהגיעה שעת התקיעות, הכניס רבי זאב את היד לכיסו כדי לשלוף את הפתק, אך הוא לא היה. כנראה אבד. רבי זאב הרגיש ערום, 'כיצד אתקע לפני הבעש"ט ללא הכוונות העמוקות? הוא פרץ בבכי מיוסר על מהותו המרוקנת ובקושי הוציא את הקולות. במוצאי החג קרא לו הבעש"ט: 'דע לך, שכל כוונה פותחת שער למעלה, אך לב נשבר הוא מפתח כללי שפותח את כל השערים העליונים...'

כדי להבין היטב, אנו רוצים להעלות שאלה מקורית ומעניינת, שהעסיקה הוגים במהלך הדורות: איך זכו בני קרח להתייצב על הבמה החשובה? כיצד שלושה אחים לא מוכרים ולא צדיקים במיוחד, זוכים לנצח על הרגע הנשגב בשנה? כיצד ברגע הנעלה בו דממה משתררת וה"אני" הרוחני פועל במלוא העוצמה - מי שנבחר להוביל הם שלושה מלחינים מהגיהנום?

סדר תקיעת השופר, מתחיל באמירת מזמור מז בתהלים והמזמור פותח עם מתן קרדיט ליוצרי המזמור: "למנצח לבני קרח מזמור". "למנצח" פירושו היצירה הסימפונית המורכבת, שמובלת בידי מנצח ומארגן, וההדגשה היא שהמנצחים, המלחינים והזמרים היו בני קרח.

והתמיהה עולה מאליה: מדוע חשוב לזכור ברגע העצום הזה את יוצרי המזמור?

במיוחד כשזוכרים מי בדיוק הם היו: פרשת קרח מספרת על המחלוקת שפרצה נגד משה והעונש הנורא – כמותו לא חזר שוב - לקורח ועדתו: האדמה פצתה את פיה ובלעה אותם חיים. התורה מדגישה שקורח לא נפל באדמה לבדו, אלא לקח עמו פנימה את כל משפחתו ורכושו.

1. במדבר טז, לב: ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיכם ואת כל האדם אשר לקרח.

חולפות שלוש פרשיות ופתאום תגלית מדהימה. פרשת פנחס מתארת את המפקד שעשו בסוף ארבעים השנים במדבר, הפרשה מונה את משפחות ישראל בזו אחר זו ומפתיעה עם ארבע מילים:

שם כו, יא: ובני קרח לא מתו.

אנו זוכרים את השמות שלהם מספר **שמות ו, כד: ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף.**

אולם איך בפרשת קרח נאמר "ואת כל האדם אשר לקרח" וכאן נאמר שבניו - הקרובים אליו ביותר - לא מתו? עוד לא ברורה הלשון השלילית "ובני קרח לא מתו" ולא פשוט 'ובני קרח חיו'?

גור אריה: מדכתיב 'ובני קרח לא מתו' ולא כתיב 'ובני קרח חיו', משמע דלא מתו, אבל חיים נמי לא.

ברור שהתורה רומזת על מצב חריג ומשונה, בו מצד אחד נפלו באדמה עם אביהם ומצד שני הם "לא מתו". ואף ש"לא מתו", הם גם לא ממש "חיו".

סנהדרין קי: מקום נתבצר להם בגיהנום וישבו עליו ואמרו שירה.

בני קרח קרסו עם אביהם לתוך האדמה ואז נפרדו דרכיהם: בעוד שקרח נצלה באש הגיהנום, בני זכו לקומה גבוהה, מן 'גיהנום לאחמי"ם' ושם יושבים ואומרים שירה. הסיבה למצב הביניים המוזר הזה הוא שהם עצמם היו ולא היו גם יחד ופסחו על שני הסעיפים:

רש"י במדבר שם: הם היו בעצה תחלה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם. לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום וישבו שם.

בתחילת הדרך הם היו ממובילי המחלוקת, הם היו הילדים המסורים שמסיתים את אבא נגד משה: "הוא לא השאיר לך כלום, הכול הוא לוקח לעצמו ולאחיו!". הם היו אלו שצייצו בטוויטר, התרוצצו לתלות מודעות וריכזו חוגי בית נגד משיח ה'. אולם כשהמחלוקת התלהטה כמו אש בשדה קוצים ויצאה משליטה, בני קרח הרהרו חרטה בליבם, שלא היה נכון לצאת נגד איש האלוקים. אבל מצד שני, בשבייתם בסערת המחלוקת, לא מצאו את הכוחות לצעוק 'עד כאן' והמשיכו לרוץ. וכיון שהם רצו להפסיק ולא הפסיקו, הם נענשו בגיהנום ביניים, שהוא גם גיא צלמוות וגם דגם משופר שלו.

במקום אחר מוסיפה הגמרא כי בני קרח לא אומרים סתם שירה בגיהנום, אלא הם מהיוצרים המרכזיים של השירה הגדולה ביותר: זמרת ספר תהילים.

בבא בתרא יד,ב: דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים [דוד גילה ברוח הקודש מזמורים שנאמרו קודם על ידי עשרה חשובים]: אדם הראשון, מלכי צדק, אברהם, משה ... ושלושה בני קרח (כמו מזמור מב: 'למנצח משכיל לבני קרח', מזמורים מד-מט שמתחילים עם 'למנצח לבני קרח' ועוד).

בתהלים ישנם 11 פרקים שמתחילים ב"מזמור לבני קרח", כמו מזמור מב: "למנצח משכיל לבני קרח", שישה מזמורים רצופים בין מד-מט, מזמורים פד-פה ופז-פח. כל אלו הם שירים שנכתבו בגיהנום, ובין הלחנים הגדולים של בני קרח, מכבד מזמור מז, שנבחר לפתוח את סדר התקיעות:

סדר תקיעת שופר מתהלים מז: למנצח לבני קרח מזמור: כל העמים תקעו כף הריעו לאלוקים בקול רנה: כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ: יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה: עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר... כי מלך כל הארץ אלוקים זמרו משכיל:

כמובן, המזמור נבחר משום הפסוקים העוסקים במלכות ה', הבחירה בישראל והפסוק העוסק ישירות בתקיעות: "עלה אלוקים בתרועה, ה' בקול שופר". אבל לא ברור בכלל, למה נעתקה גם הפתיחה "למנצח לבני קרח מזמור"? מדוע חשוב לדעת שהסימפוזיה נוצחה, הולחנה וזומרה על ידי בני קרח?

הרי עוסקים בצייטוט פסוקים השייכים לתקיעות ומספיק להעתיק את הפסוקים הרלוונטיים? כך נוהגים מיד בהמשך, כשמלקטים מקבץ פסוקים מכל התנ"ך הנוגעים לתקיעות, ללא הפתיחות שלהם, כמו "מן המיצר קראתי" ו"אשרי העם יודעי תרועה"?

במיוחד ששם היוצר לא מכבד את סדר התקיעות. לא מדובר ב"תפילה למשה" או ב"מזמור לדוד", אלא בשלישיית משוררים מהגיהנום, שלקו על המחלוקת כנגד איש האלוקים ונבלעו בעונש שלא היה כמותו. האם לא היו יכולים למצוא דמויות אידיאליות יותר לרגעי פתיחת הלב של קול השופר!?

עוד לא ברור לגופו של עניין: מה מהות המצב המוזר של "התבצר מקום גבוה בגיהנום"? אם הועילה תשובתם, מדוע לא עברו לגן עדן כמו כל בעל תשובה. ואם לא התקבלו, במה הם טובים מאביהם?

לבסוף לא ברור: למה הגילוי המפתיע אודות הצלתם של בני קורח, מובא רק בדרך אגב בפרשת פנחס ולא בזירה העיקרית בה מתרחשת הסערה – בפרשת קרח עצמה?

ב. עוד פרט הופך את הנושא ליותר מסקרן. האזכור של "בני קרח" במקום הזה, מספר סיפור יותר מפתיע: רגע קודם קראנו את המפטיר המופלא של חנה, אלקנה ושמואל. למדנו על נס הלידה של שמואל, שדרגתו הרוחנית דומה למשה ואהרן, ככתוב "משה ואהרן בכוהניו ושמואל בקוראי שמו".

מאחורי הייחוס של שמואל ואלקנה, עומדים הורים מעניינים: "בני קרח". אם נשים לב, אחד משלוש בני קרח שהוזכרו לעיל הוא "אלקנה", ואכן בספר דברי הימים ו, מתוארת שלשלת הדורות מלוי-קהת-יצהר-קרח-אלקנה בן קרח, עד אלקנה ושמואל הנביא. היינו ששמואל ואלקנה אביו הם מבני קרח¹.

[בתוך הדברים מסתתרת עובדה מופלאה אודות בני קרח. הכרח לומר שבהמשך הדרך הם יצאו מהגהינום ושוב לחיים וילדו בנים ובני בנים, עד אלקנה ושמואל. אולי מועד יציאתם היה בתום ארבעים השנים במדבר, כשמת כל העם שהוחטא על ידם, אבל מה שמדהים הוא, שהם היחידים הידועים בהיסטוריה שחזרו מהגהינום לחיים. ראו הרחבה בהערה²].

דברי הימים ו: בני לוי גרשם קהת ומררי... ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל... קרח בנו אסיר בנו אלקנה בנו ואביסף בנו... ובני אלקנה עמשי ואחימות: אלקנה בנו... אלקנה בנו: ובני שמואל.

נמצא שהפתיחה "לבני קרח מזמור", מתקשרת עם הפטרת שמואל ומדגישה את הקשר ביניהם: הייחוס של שמואל הנביא עולה עד בני קרח, ואילו הייחוס שלהם יורד עד נכדם, שמואל הנביא.

והשאלה מתעצמת: מה הייחוס להשתלשל מבני קרח? אם מעלתם היא כצדיקים – היו צדיקים גדולים מהם, ואם מעלתם כבעלי תשובה – היו שבים גדולים מהם? ואיך הכול קשור לתקיעת שופר?

ג. ברוב הספרים הולכים באותה הדרך: לסחוף לתשובה. ברגע הגדול של השנה, קוראים לאדם ללמוד מבני קרח ולהציל את עצמו. לא להיכנע לייאוש ולחזור לאחוריו.

בזה גופא, נצעד בשתי דרכים: הדרך שמובאת ברוב הספרים היא להזכיר שאין דבר אבוד. שערי תשובה לא ננעלים לעולם ושום מצב אינו רחוק מדי שאיננו יכולים לחזור.

הנה במדרש תהלים כתוב דבר מעניין: בני קרח החלו להתעורר בתשובה, רק כאשר נפתחה האדמה וראו את אש הגהינום. החרטה לא הופיעה אצלם בעיצומה של סערת המחלוקת (כפי שהובא לעיל מרש"י), אלא כאשר היו בין שמים לארץ וראו את האדמה פתוחה תחתיהם. מצבם היה כה קשה ברגע זה, שלא היו מסוגלים לשוב בתשובה בפיהם וכל שהיו יכולים הוא להרהר בתשובה בנפשם.

מדרש תהלים מה: והיו בני קרח רואים שאול מתחת פתוחה מכאן ואש מלהטת מכאן, ולא היו יכולין להתוודות בפיהם, עד שרחשו תשובה בלבם.

זה גופא המסר הגדול בשעת התקיעות: מדברים עליך. תקפוץ על העגלה ואל תגיד מאוחר מדי, כי הורים אינם סוגרים לעולם את הדלת. כמה שהילד לא יתרחק, הם תמיד יאמינו לתשובה יותר מאשר לחטא שלו³. כך כותב למשל, הרב יהודה לייב חסמן, מראשי תנועת המוסר הליטאית לפני כמה שנה ומי ששימש כמשגיח מרכזי בישיבת חברון:

¹ ידוע שזאת הסיבה שקורח יצא בכלל למחלוקת, כיון שראה שלשלת גדולה יוצאת ממנו וחשב שזה רמז שהוא יחליף את משה ואהרן. ולא ידע שהכוונה היא לשמואל ששקול כמשה ואהרן.

² כיצד יוצאים מהגהינום? בתרגום יונתן בן עוזיאל כתוב (כוי"א) "ובני קרח... לא מתו במוותנא ולא לקו ביקדתא ולא טמעו בבליעת ארעא". היינו שהם לכתחילה לא נפלו באדמה. אבל הרי בפרשת קרח נאמר שהאדמה בלעה את כל האדם?

החתם סופר כותב הסבר מקורי (פרשת פנחס שם): אותו מקום בו פצתה את פיה ובלעה אותם, זה היה הגהינום, כמו שכתוב "וירדו חיים שאולה". הגהינום עלה והתפשט למקום גבוה, עד למעלה בארץ וכך נשאר על מקומם על הארץ ולא נבלעו עם קרח בעומק הגהינום. בהמשך הסתלק הגהינום חזרה למטה והם חזרו לחיים ויצאו מהם בנים ובני בנים.

³ <https://www.kikar.co.il/374775.html>: נתנאל הוא בעל תפילה ווטיק שעומד חזן בבית כנסת בירושלים. בסערת הקורונה והתרוקנות בתי הכנסת, בוטל החוזה והוא חיפש מקום לעמוד בו. מישהו הציע לו לשמש חזן בישיבה של נערים מתחזקים ביישוב מעבר לקו הירוק. זה היה רחוק, גם לא מוכבד לפי טעמו, הנערים קופצניים עם הפרעות קשב או בשלבי בלבול אחרים בחיים, אבל לא עמדה בפניו ברירה יותר טובה. אולם היה רגע שטלטל אותו והצדיק את הנסיעה. בלילה השני של ראש השנה, לפני ערבית, ניגש נער מתוק אל הבימה וביקש להעביר שיחת חג. הוא סיפר על חבר שלו, מושיקו שמו, שעבר מסכת חיים קשה. מושיקו עזב

אור יהל ב/שח: בשעה יקרה הלזו שהכול יודעים ומרגישים שכל חיי העם תלויים ברגע זה ... מלמדים בני קרח עד כמה כח התשובה וחסדי ה' לקבל תשובת אנוש עד דכא – עד דכדוכה של נפש אף שנמשכו באש המחלוקת ואך בבטן שאול נתנו לב לצעוק לאביהם שבשמים ולשוב על מעשיהם - לא כלו רחמיו ונתקבלה תשובתם והתבצר להם מקום גבוה שמה.

הרעיון חזק ומעורר, אבל ראוי לציין כאמור, שאין זה מתאים עם דעת רש"י, שבני קרח הרהרו תשובה כבר **בשעת המחלוקת** עצמה. ואם כן, מה החידוש בתשובתם ובקבלת חרטתם?

הבה נפתח רעיון נוקב חדרי בטן, שמובא בארוכה בליקוטי שיחות. יצוין שהרבי לא מתייחס לנושא שלנו - אזכור בני קרח בתקיעת שופר, אבל הדברים עצמם מתקשרים ומתחברים בהתאם לגישת החסידות הידועה, לעומק ושגב משמעות התקיעות.

בני קרח **לא עשו שום דבר מעשי מעבר לצעקה**, לא היה להם מושג איך לכבות אש שהם עצמם הדליקו ולעצור כדור שלג שבעטו בו ומתגלגל במורד ההר שלא בשליטתם. הם לא מצאו את הכוחות לקום ולהתנתק מהתסביכים המשפחתיים של הקנאה ונותרו תקועים בתוך הגיהינום הפרטי שלהם.

אבל הם **צעקו**. הם קרעו את האני הפנימי מהמחלוקת ויצרו הפרדה בין הלהט הנפשי ובין החטא. הם הכריזו שהם אמנם נמצאים בגיהינום, אבל הגיהינום הוא לא הם. הם רק תקועים בו. ולצעקה יש כוח אדיר: היא בוקעת מעומק הלב ומטפסת עד כיסא הכבוד. הצעקה היא קריאת הנשמה שבאה ממעל, היא האני הפנימי של בן הקשור לאביו ומרטיטה את החבל המגיע עד עצמות אין סוף.

זה המסר שיהודי שומע ברגעי ההתעלות של השופר: אם אתה תקוע בגיהינום ואין לך מושג איך לצאת ממנו – לפחות תברח אל המקום הכי גבוה בגיהינום. **תבכה ותצעק שהחטא הוא לא המקום שלך**, שאתה מת לעשות כל מה שאפשר כדי להשתנות. **זה לא הזמן להיות פרקטי ומעשי!** העובדה שאין לך מושג איך לבצע את ההחלטה – אסור לה למנוע את עצם ההחלטה. תנצל את המעמד ותחליט שאתה עושה לזה סוף והצעקה תעורר את רחמי האב, שיביא את ההחלטה לידי ביצוע.

הקול של השופר מוציא את המיטב ואנו כמהים ליותר תורה, יותר תפילה ויותר צדקה. אנו מתחננים למצוא את הכוחות להיפטר מכל הזבל שכוכל אותנו, מההתמכרויות, מהפחדים ומבזבוז הזמן. אבל כל כך הרבה פעמים ניסינו ולא הצלחנו. וזו ההשראה מבני קרח: תהרהר תשובה, ואחרי ההחלטה הנחושה, הקב"ה יחבר את החוטים ויסייע להביא לידי ביצוע.

למה הדבר דומה? הצדיק רבי נחמן מברסלב אמר משל: **פעם התעורר המלך מבועת משנתו וציווה לקרוא לאיש סודו ויועצו הקרוב, המשנה למלך. "והן, חלמתי חלום נורא... האצבעות שלי רועדות ואיני מוצא מנוחה. חלמתי כי התבואה שתצמח בשנה הבאה תהיה מקוללת וכל מי שיאכל ממנה – ישתגע. "אנא, יוהן, תן עצה איך ניצל מהגזרה הנוראה?"**

יוהן הציע כי הוא והמלך לא יאכלו מהתבואה החדשה וכך ייפטרו מהקללה. גער בו המלך: **"אתה החכם שבין יועצי! טיפש מטופש אתה. אם כולם יהיו משוגעים ואני ואתה נישאר היחידים שונים מכולם – אנחנו ניתפס כמשוגעים ונודח מכס המלוכה."**

חשב המלך ארוכות ולבסוף הציע: **"גם אנחנו נאכל מהתבואה, אבל נסמן סימן על מצחנו כדי לזכור שאנחנו משוגעים. אני אסתכל על מצחך ואתה תסתכל על מצחי ונזכור שאיננו נמצאים במצב האידיאלי בו אמורים להיות..."**

זאת מצוות השעה: אלו רגעים גדולים בהם מתרוממים מעל ההווה ורואים את החיים בגדול. לעינינו נראה היער ולא רק העצים. זה הזמן לסמן את הסימן על המצח: אני לא באמת משוגע. אולי מתנהג

את החיים הדתיים, נסע להודו, גידל שיער ושקע בסמים. לפני חודשיים, המשיך וסיפר הנער המתוק ליד הבימה, התפללנו במירון ופתאום אני רואה את מושיקו עם כיפה, שיער קצוץ, רגוע ופאות מעטרות את לחייו. "הלו מושיקו, איפה קנית את הפאות?" הוא ענה בעדינות: "לא קניתי. הן שלי". הוא סיפר לי מה החזיר אותו ארצה. "פגשתי חבר שגר ליד הוריי. סיפרתי איך ניתקתי עימם את הקשר והם בטח לא רוצים לשמוע עלי". החבר הביט בי ואמר: "מושיקו, תדע לך, שמאז שעזבת את הבית, ההורים שלך לא נועלים את הדלת בלילה. הם משאירים אותה פתוחה 24 שעות, אולי תעבור באזור ותראה ללחוץ ולהיכנס הביתה..."

כמו משוגע, אבל זה לא אני. עכשיו, כשאני בבית הכנסת, זה המצב הנורמלי ואחר כך כשאצא ואחזור למאבק החיים – זה יהיה רק קושי זמני שאתגבר עליו.

ואם יבוא אדם ויטיל ספק: "רגע, מה עוזרת ההחלטה לברוח מהגיהינום אם אין לי מפתח להיחלץ החוצה?". הנה סיפור מופלא, כמותו לא שומעים כל יום:

לפני שלושים שנה התרחש נס היציאה ממצרים, הגדול ביותר מאז היציאה הראשונה: שערי ברית המועצות נפתחו לרווחה. הברית הקומוניסטית ששלטה בשליש עולם, התרסקה בקול דממה ויותר ממיליון יהודים עזבו את האדמה ההיא ועלו לארץ ישראל.

בימי הפורים יצאה קבוצת בחורים מישיבת "תורת אמת" בירושלים לפעול עם העולים החדשים ביישוב שילה. הם פגשו יהודים מבוגרים שהיו מנותקים שבעים שנה מחיים יהודיים וכאן שמעו לראשונה על מגילת אסתר ומשלוח מנות. הבחורים שתו ורקדו והלהיבו את הקהל, וכשהשתרר רגע של שקט, פנה יהודי מבוגר וביקש לספר סיפור. דמעות מילאו את עיניו כשחזר אחורה עשרות שנים.

"אין לי דרך לתאר את החושך והאפלה בהם חיינו, המגף הקומוניסטי דרס באכזריות כל אדם דתי ורבים הומתו בירייה או נשלחו לסיביר. לא הייתי חסיד, אבל פעם נקלעתי להתוועדות במחתרת עם כמה חסידי חב"ד. הם לגמו עוד ועוד כוסיות לחיים ובכו ורקדו, רקדו ובכו. מסך ברזל חצץ בינם ובין הרבי, הם מזכרו בו, ציטטו אותו, ציירו את פניו וניסו לשלוט בגעגוע הבלתי נגמר. הדמעות התערבבו בתוך הכוסות ולא היה ברור האם יותר מכניסים משקה או יותר שופכים דמעות.

פתאום קם אחד והכריז: "חבר'ה, מה יעזור לבכות? בואו ניסע לרבי". האחרים הביטו בו נדהמים. "איך לנסוע לרבי? לירח היה יותר קל מאשר להגיע לניו יורק. האם אתה מציע לחטוף מטוס?!". רק על דיבורים כאלו אפשר היה להישלח לסיביר. אבל החסיד שהיה די שתוי אסף כיסאות, סידר אותם בשורה כמו רכבת, הזמין את החברים לשבת ואמר: "הנה, נוסעים לרבי".

"כמה מהם הצטרפו אליו וכמה אחרים – ואני בתוכם, הודה הזקן – לעגו לו. השיכור מגן הילדים... אולם ראו פלא, המשיך אותו יהודי מבוגר: חלפו שבעים שנה ואני יכול להעיד שכל אותם חברים תמימים שהצטרפו אל הרכבת הדמיונית ההיא, זכו לצאת מרוסיה ולפגוש את הרבי. ואילו הריאליים שבינינו – אלו שהתרגלו אל האפלה וראו בה מצב סופי – נתקעו ברוסיה עד תחילת שנות התשעים..."

[אוסף פרט אישי: פעם סיפרתי את הסיפור בהתוועדות חסידית ודגדג לי מעט הרהורי כפירה: האם הציבור יקלוט את הסיפור?! האם לא הגזמתי עם סיפורי הנפלאות החסידיים?!

לפתע קם אדם בשם דוד שכטר, עיתונאי ותיק בשפה הרוסית ודובר הסוכנות היהודית בשפה הזו. הוא ביקש להוסיף סיפור, שהיה אפילו טוב מהראשון: "הייתי חלק מהחבורה של אסירי ציון, כמו נתן שרנסקי, יוסף מנדלוביץ ויולי אדלשטיין, שלא הורשו לעלות ארצה. סומנתי בתור אחד שלא ייצא לעולם ממדינות ברית המועצות.

"בשנת 1984 בא לבקר אותנו באודסה, הצדיק רבי יצחק קוגן. הוא הביא עמו בקבוק משקה מהרבי (שאינני יודע איך הבריחו לתוך אוקראינה) וציווה אותנו לומר לחיים. היינו צעירים חולמים ופורשי כנפיים ואמרנו מכל הלב 'לחיים, שנזכה לצאת מכאן'. אמי, שכבר עברה את גיל 60 והייתה דור שלישי בברית המועצות, נדה לנו ברחמים, על תמימותנו הנערית, כאומרת הרי כולנו ניקבר כאן.

"ההמשך היה, שאנו, הסירובניקים, קיבלנו היתרי יציאה רשמיים תוך כמה חודשים, ואילו האימא המבוגרת סורבה לצאת, עד שנאלצנו להפעיל את הנשיא רייגן שיפנה לגורבאצ'וב..."

3. ליקוטי שיחות לג/174: בני קרח נמצאו בקצה הכי תחתון, שהיו היו בעצה תחילה, היינו שלא רק שנכשלו בחטא המחלוקת, אלא היו בגדר מחטיאים את הרבים, לחלוק על משה והקב"ה, וגם תשובתם לא הייתה גלויה, אלא רק הרהור תשובה בלב, ואדרבה בגלוי המשיכו במחלוקת, כי הרהור לא היה חזק דיו לפעול עליהם לפרוש בריש גלי.

ואעפ"כ, לא זו בלבד שבהרהור התשובה נמלטו מהעונש שבא על עדת קרח, אלא גם בשעת העונש גופא, בהיותם בלועים בגיהינום, הייתה ישיבה מתוך שלווה, במקום גבוה ומבוצר, ועד שיצאו מהם

שמואל הנביא וכד משמרות כו', ועד שהגיעו לקצה הכי עליון – שאמרו שירה ודברי שירתם ותהילתם נכללו בספר, ועד המובא בתחילת מזמור פז: 'לבני קרח מזמור שיר, יסודתו בהררי קודש'.

נשים לב למוזכר בשיחה, שגודל מעלתם הוא גם בכך "שיצאו מהם שמואל הנביא וכד משמרות". בכך מובן שבעתיים הקשר והרצף בין מפטיר חנה לפתיחת סדר התקיעות במזמור מז. כדי לבאר גודל תשובתם, עד שיצא מהם שמואל ששקול כמה ואהרן.

בכך מבאר הרבי שם את שתי השאלות הנוספות שהזכרנו: א. איזה עונש משונה זה, ליפול בגיהנום אבל במחלקה משופרת? אלא העונש היה מידה כנגד מידה: כלפי חוץ הם היו חלק אקטיבי מהמחלוקת ורק בפנים חזרו בהם. ולכן כלפי חוץ נפלו בגיהנום, ושם גופא זכו למקום נעלה יותר.

ב. למה הגילוי המפתיע ש"בני קרח לא מתו", מופיע רק בפרשת פנחס ולא בפרשת קרח? שכן היות שכלפי חוץ היו חלק מהמחלוקת, היו חייבים ליפול לעיני ישראל לאדמה. וכך נחתם הסיפור הקשה למען ישמעו ויראו. עם זאת, בהמשך הדברים מוצאת התורה מקום לתת השלמה נדרשת, שלמעשה, הרהור התשובה הצילם מאבדון.

ד. כאן ראוי להרחיב אודות הקשר הישיר אל השופר. עניינה העיקרי של התקיעה במשנת חב"ד היא, לעורר צעקת הלב ולחבר לבו של בן המלך עם אביו. כמשל הבעש"ט עם קריאת בן המלך "אבא".

כך שלובים הדברים נפלא: פתיחת המזמור "לבני קרח", היא קריאת עידוד אודות חשיבות הצעקה. ואילו התקיעה היא צעקת התשובה עצמה, קלא פנימאה דלא אשתמע. ויש להאריך.

עכ"פ, הפוטנציאל של הצעקה, בא לידי ביטוי במגוון רעיונות נפלאים בליקוטי שיחות וכמה מהם:

א. פרשת עקב אומרת: **עקב יז: כי ה' אלוקי האלוקים וגו' אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד.**

אבות ד: ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ... ולא משוא פנים ולא מקח שוחד ... ודע שהכל לפי החשבון.

הקב"ה הוא שופט הגון, הוא אינו מעוות עם הדין בזכות מתן שוחד. אי אפשר לגנוב ולגזול ובמקביל למסור לו מעטפות לצדקה. כיפה בהארכת מעצר לא משכנעת אותו.

מנגד, שלמה המלך אומר דבר הפוך בתכלית:

משלי יז, כג: שחד מחיק רשע יקח להטות ארחות משפט – רש"י: הקב"ה מקבל דברי הכנעה ופיוס מחיק הרשעים, כלומר בסתר בינו לבינם, 'להטות ארחות משפט' - להפוך דינו מרעה לטובה.

שלמה המלך מצהיר כי הקב"ה כן לוקח שוחד. היינו מתרשם **שלא כדין** מתשובת הרשעים ועד ש"מטה אורחות משפט". מטה את המשפט **שלא בצדק** בגלל התשובה. המדרש מוסיף דבר מבהיל: שלמה ידע היטב על מה הוא מדבר, ממעשה שהיה עם דוד אביו:

תהלים יז, ב: מלפניך משפטי יצא – מדרש תהלים: דאמר ליה הקב"ה לדוד: על חנם עשיתי לך סנהדרין? לך ודון לפניהם. אמר ליה: ריבוננו של עולם, כתבת בתורתך 'ושוחד לא תקח' והן מתייראין ממני ליקח שוחד, אבל אתה רצונך שתיקח שוחד ולכן 'מלפניך משפטי יצא' ... ומה השוחד שנוטל מן הרשעים? תשובה ותפילה וצדקה ... לפיכך אמר דוד (בפרק טז): 'תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך' - אלו עשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים [שהם מזכים בדין ומאריכי חיים].

בסוף ימי דוד, הוא התאוה לפקוד את המועמדים לגיוס בצבא ישראל. נערך מפקד המוני "מדן עד באר שבע" ובסופו נמנו למעלה ממיליון מועמדים. המפקד הפומבי עם המספר העצום שעלה בו, גרם לעין הרע, ופרצה מגיפה נוראה ומתו עשרות אלפים מעם ישראל. דוד נחרד מהאסון והפציר בקב"ה להידון לפניו ולא לפני חברי הסנהדרין, שכן הם יראים לקחת שוחד מהמלך שמא יתפרסם הדבר, אבל השופט כל הארץ אינו חושש לקחת שוחד.

ולא ברור: א. איך דוד ושלמה חולקים על פסוק מפורש בתורה ש"ה' לא יקח שוחד"? ב. למה התשובה מוגדרת כשוחד? אם מדובר בתשובה ראויה היא דרך כפרה ורחמים שקבע הקב"ה בתורתו. ואם אינה תשובה ראויה, איך יתכן שהקב"ה לוקח אותה כ"שוחד", שמשמעותו **עיוות הדין?**

השאלה הראשונה מבוארת אצל רבי שמואל די אוזיידא, מגורי האר"י ומחשובי המפרשים על אבות: **מדרש שמואל: ענין התשובה לחוד וענין שאר מצות לחוד, התשובה שמכפרת הוא כי בהיות האדם מתחרט מן העוון, התשובה מכבסת את נגע נתק העוון. אבל מי שיש לו אלף אלפי רבבות של מצוות ומיעוט עוונות, ולא התוודה עליהן, בוודאי אותן העבירות יעמדו במקומן ואיך יוסרו בלתי מסיר.**

מצווה לא מכבה עבירה, הקב"ה לא מזכה במצוות על חשבון העבירות. ולכן משה אומר שהקב"ה לא לוקח שוחד כזה. אבל דוד ושלמה מדברים על **תשובה וחרטה**, שהן מתקבלות כשוחד על העבירות.

אבל ההבנה הזו מעצימה את השאלה השנייה: למה התשובה מוגדרת כ"שוחד"? הרי כדבריו עצמו, "התשובה מכבסת את נגע העוון?". הרבי כותב רעיון כביר: הקב"ה הוא הדיין היחיד **שמאמין לצעקות ולהחלטה להשתנות**. בעוד ששופט בשר ודם דורש קבלות ואינו מאמין לכוונות טובות, הקב"ה מאמין להחלטה ומקבל אותה בדין. ואכן זה סוג של שוחד, שלא היה מתקבל לולי אמונו בנו.

כך קובע רבנו בתחילת אגרת התשובה: "מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד". ההגדרה הבסיסית של תשובה היא לקום ולהחליט מה שהיה היה ועכשיו מתחילים מההתחלה, והקב"ה לוקח את ההחלטה ברצינות, אף ששופט בשר ודם יגדיר זאת כסוג של שוחד.

מדוע באמת מאמין הקב"ה להחלטה לפרוץ את ההרגלים? א. במאמרים הידועים על שופר מבואר, שהצעקה בוקעת מעצם הנפש, ששם אין פגם ועוון לכתחילה. ב. כאן מוסיף הרבי נקודה מדהימה: **סוף החלטה להתקיים**. עד כמה שההחלטה נשמעת תמימה, האמת היא שהחלטה טובה היא כמו זריעה והפריה. היא יוצרת משהו בנפש שסוף-סוף יבוא לידי ביצוע.

כל בעל תשובה ששינה חייו מהקצה אל הקצה, יכול לספר על רגע שבו זה התחיל. אותו זעזוע שגרם לו להבין שאינו יכול להמשיך בדרך הזו. נכון, לקח זמן עד שהדברים באו לידי ביצוע, לעיתים יותר מתשעת חודשי הריון, אבל כל מהפכה מתחילה ברגע אחד בו אדם צועק: "נמאס לי".

בהערה⁴ הובאה אנקדוטה נפלאה.

ליקוטי שיחות לד/61: השוחד בתשובה הוא בזה שאין צורך ב'תשובה מעולה', בשלימותה בשביל כפרה גמורה ... אלא כיון שקיים האדם מצוות התשובה על פי הלכות התורה, שגמר בליבו לעזוב החטא ושלא יעשהו עוד, עם הווידי' ובקשת מחילה, נמחל עונו לגמרי. וזה שכפרת התשובה היא בגדר 'שוחד', היינו רק לגבי בני אדם, דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואין כאן תשובה בשלימות. אבל מצד הקב"ה שרואה ללבב, ומכיר אמיתת העניין שבכל עשיית תשובה, יש שינוי גברא, הרי בכוחה לפעול מחילת העוון לגמרי (ולאמיתתו אין זה בגדר שוחד).

ב. במקום אחר, אומר הרבי ביאור דומה לשאלה מעניינת: לפני כמה שבועות קראנו את הפסוק בפרשת כי תצא "איש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו". כשיוצאים למלחמה ואחד הלוחמים נתקף בחרדה, עליו לשוב הביתה ולא לטעת מורך בלב החיילים האחרים.

⁴ היו אלו ימי ראשית תקופת ה"השכלה" בארצות אשכנז וצעירים רבים נטשו את דרך התורה. גם בביתו של חסיד חשוב מתלמידי רבינו הזקן, ירד אחד מהילדים מהדרך ואביו ביקש מהרבי לשוחח עם הנער. הרבי הזמין אליו את הצעיר והוא החליט לסמן לרבי מראש את "גבולות הגזרה". הוא הופיע בחצרו של הרבי כשהוא רכוב על סוס אביר, מה שנתפס באותם ימים כסמל למודרנה. הרבי עמד בחלון וראה את הנער מתקרב עם הסוס. הרבי שאל מהחלון מה המעלה של הסוס על פני סוסים זולים יותר? הנער השיב כי הסוס החזק גומא מרחקים גדולים בזמן קצר. "למה זה חשוב?" שאל הרבי, "הרי אם טעית ונכנסת עם הסוס ליער, אתה גומא מרחקים ברגע ונלכד בעומק היער?" – "נכון, השיב הנער, אך כשאתה תופס את עצמך ("ווען מכאפט זיך"), אתה שב ברגע את כל הדרך". "איי, כשאתה תופס את עצמך", שב וקרא אחריו הרבי...

רש"י על המקום מביא מחלוקת באיזו "חרדה" מדובר. רבי עקיבא אומר: כפשוטו, הוא נתקף בפחד קרב, בחרדת מלחמה מהמפגש עם האויב. רבי יוסי אומר שהוא נתקף בחרדה רוחנית, הוא נבהל מהעבירות שבידו שמקטרגות עליו בשעת הסכנה.

כאן קשה להבין את הדעה הראשונה, עמדת רבי עקיבא: מה צריכה התורה לחדש שאדם שנתקף בפחד קרב ישוב הביתה? הרי אם לא ישוב מעצמו, קצין בריאות הנפש יחזיר אותו? מדוע לא נקט רבי עקיבא כמו הדעה השנייה, שהתורה מחדשת דבר שלא היינו מעלים מדעתנו - שמי שחרד מחרדה רוחנית ישוב לביתו?

ההסבר כביר (ליקוטי שיחות ט/128): אדם שחרד מעבירות שבידו – **אינו צריך לחרוד מהן**, משום שעצם החרדה משמעותה צער על מצבו והחלטה להשתנות וזה כבר גדר התשובה מן התורה. רבי עקיבא סבור שהפחד מהעבירה הוא עצמו התיקון לה ולכן אינו מסכים שאדם כזה צריך לחרוד לעתיד ולשוב לביתו. לכן האפשרות היחידה לפרש את רכות הלבב היא כפשוטה: בחרדה מפחד המלחמה.

ג. בדרך דומה מבאר הרבי בארוכה את עניין "בלבול השטן" בחודש אלול. מדי יום באלול תוקעים בשופר, כדי לבלבל השטן שלא יידע מתי ראש השנה יבוא לקטרג. והתמיהה ידועה: וכי השטן לא יכול לבדוק בגוגל מתי ראש השנה?! הרי השטן הוא מלאך בבית דין של מעלה ועיקר תפקידו הוא לקטרג ביום הדין והאם שמענו פעם על עורך דין ששוכח מתי הדין בבג"ץ?!

הרבי מבאר בארוכה (לקו"ש כד/223 ואילך): התקיעות **מרפות ידיו של השטן**. הן לא משכיחות את מועד הדין, אלא מוציאות לו את המוטיבציה לקטרג, בידועו עד כמה תקיעת השופר מעוררת תשובה וחרטה אצל יהודי, ועד כמה החרטה כשלעצמה היא עניין גדול.

המסקנה ברורה מאליה (כמובא בסוף השיחה שם על בני קרח): אם הרהור תשובה הציל את בני קרח מאבדון, הרהור תשובה וצעקת "דאלאי גלות" שלנו, תבקע שערי שמים ועוד בשנה זו – "תהא שנת פריצת גאולה" – נזכה ל"פדות גדולה" בגאולה השלמה כפשוטו ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי

מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם

ולעילוי נשמת מרת

שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב